

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Джафарової Олени В'ячеславівни на дисертацію Арапіна Юрія Миколайовича «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дисертаційного дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження Арапіна Юрія Миколайовича на тему «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні» є беззаперечною та зумовлюється стратегічним значенням зернового сектору як ключового драйвера національної економіки, гаранта продовольчої безпеки держави й важливого чинника глобальної стабільності. Особливої гостроти та своєчасності робота набуває в умовах повномасштабної збройної агресії, що спричинила критичні руйнування логістичної інфраструктури й вимагає негайної трансформації та підвищення стійкості системи публічного адміністрування аграрної сфери до зовнішніх викликів. Окрім цього, інтеграція України до європейського економічного простору актуалізує потребу в гармонізації вітчизняного законодавства та формуванні прозорих, конкурентних умов ринку на засадах досвіду найрозвиненіших країн світу (США, Канади, Австралії та держав-членів ЄС), що успішно поєднують ринкові механізми з державними інструментами підтримки й контролю якості. Наукова новизна та вагомість дослідження підкреслюються тим, що воно є одним із перших у вітчизняній правовій науці, де прогнозування розвитку галузі базується на детальному порівняльно-правовому аналізі передових світових практик.

Окрім того, робота має чітко виражену практичну й теоретичну спрямованість, що підтверджується її безпосереднім зв'язком із державними та галузевими програмами: дослідження безпосередньо відповідає Цілям сталого розвитку України до 2030 року (Указ Президента № 722/2019), Стратегії продовольчої безпеки України до 2027 року (Розпорядження КМУ № 684-р), а також Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій до 2030 року (Розпорядження КМУ № 1163-р). Дана праця також повністю інтегрована у відомчі наукові пріоритети, оскільки виконується в межах тематики досліджень

Міністерства внутрішніх справ України на 2025–2029 роки (Наказ МВС № 326) та основних наукових напрямів Національної академії внутрішніх справ (рішення Вченої ради від 24.12.2024, протокол № 25), де безпосередньо й була затверджена тема дисертації рішенням Вченої ради від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Назва дисертаційного дослідження адекватно й повною мірою відображає його внутрішній зміст, сутнісно відповідає колу вирішуваних завдань та специфіці обраного наукового напрямку. Структура дисертації логічно витримана, містить усі обов'язкові елементи та повністю відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». При цьому обрана структура та логіка викладу матеріалу підпорядковані успішній реалізації поставленої автором мети, яка полягає у комплексній розробці теоретичних засад, правових положень та обґрунтуванні практичних рекомендацій, безпосередньо спрямованих на системне вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні.

Для реалізації поставленої мети автором визначено комплекс завдань, що передбачає вивчення теоретико-історичних та методологічних засад публічного адміністрування ринку зерна, а також проведення порівняльного аналізу вітчизняного досвіду з практикою іноземних держав, зокрема США, Канади, Австралії, Франції, Угорщини та Хорватії. У межах дослідження заплановано надати загальну характеристику механізму публічного адміністрування у цій сфері, детально проаналізувати стан його нормативно-правового забезпечення та охарактеризувати чинну систему суб'єктів управління в Україні. Підсумковим етапом роботи є окреслення перспективних напрямів удосконалення публічного адміністрування ринку зерна та визначення ефективних шляхів взаємодії державних органів для забезпечення стабільного розвитку галузі.

Про повне виконання визначених автором завдань та досягнення поставленої мети можна стверджувати по викладених у логічній послідовності, з застосуванням

правил пропорційності, не пересічності та неперервності результатів проведених автором досліджень у трьох розділах, які об'єднують вісім підрозділів.

З огляду першого розділу дисертаційного дослідження під назвою «Теоретико-методологічні засади дослідження публічного адміністрування ринку зерна в Україні», можна дійти висновку, що автором виконано поставлені ним завдання, а саме: розкрито теоретико-методологічні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні. Досліджено генезис наукових підходів до розуміння сутності публічного адміністрування ринку зерна, проаналізовано історичні передумови його виникнення та основні етапи розвитку вітчизняної системи державного впливу на функціонування зернового ринку.

Особливу увагу приділено методологічним засадам дослідження публічного адміністрування ринку зерна, визначено його принципи, функції, суб'єкти, об'єкти та механізми реалізації. Обґрунтовано систему наукових методів, використаних для вивчення адміністративно-правових та організаційних аспектів функціонування зернового ринку в сучасних умовах.

Крім того, здійснено порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду публічного адміністрування ринку зерна. Виявлено особливості державного регулювання зернового сектору в окремих зарубіжних країнах, визначено перспективні напрями імплементації позитивного міжнародного досвіду в систему публічного адміністрування ринку зерна України з урахуванням європейських інтеграційних процесів та сучасних викликів розвитку аграрної сфери.

У другому розділі наукової роботи «Механізм публічного адміністрування ринку зерна в Україні» Арапін Ю. М. досягнув виконання наступних трьох завдань: здійснив комплексний аналіз механізму публічного адміністрування ринку зерна в Україні та визначив його структурні елементи. Розкрив сутність, зміст і особливості функціонування механізму публічного адміністрування у сфері зернового ринку, охарактеризував його цілі, принципи, інструменти та напрями реалізації державної політики у відповідній сфері.

Також проаналізував нормативно-правове забезпечення публічного адміністрування ринку зерна, визначив систему законодавчих та підзаконних актів,

що регулюють діяльність суб'єктів зернового ринку, а також виявив проблемні аспекти правового регулювання та окреслив напрями його вдосконалення відповідно до сучасних викликів і міжнародних стандартів.

Крім того, автором охарактеризовано систему суб'єктів публічного адміністрування ринку зерна в Україні, визначено їх правовий статус, компетенцію, функції та повноваження. За результатами проведеного аналізу виявлено особливості взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших учасників управлінських відносин у процесі забезпечення ефективного функціонування ринку зерна в Україні.

Про виконання ще двох, визначених автором завдань, як то: окреслення напрямів вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні, а також визначення шляхів взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування ринку зерна, свідчать результати дослідження, які викладені в третьому розділі дисертаційної роботи під назвою «Удосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні».

Достатня кількість опрацьованих наукових джерел і нормативно-правових актів, стосовно визначеної тематики (227 найменувань на 24 сторінках), проведення емпіричних досліджень (анкетування), застосування при здійсненні наукового пошуку широкого спектру загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, спосіб застосування яких визначений предметом та об'єктом дослідження, зумовлений метою і завданнями наукового пошуку, зокрема: *діалектичний; герменевтичний; класифікації та групування; порівняльно-правовий; структурно-логічний; структурно-функціональний; статистичний та документального аналізу; моделювання; статистичний методи*, а також впровадження в практичну діяльність результатів дослідження (підтверджується 2 актами Національної академії внутрішніх справ від 28.01.2026 № 19-ОП та від 30.01.2026 № 20-НД, а також актами впровадження у практичну діяльність Бюро економічної безпеки України від 24.01.2026 та Міністерства юстиції України від 23.02.2026 № 24384/7.3.4/33-26), свідчать про достовірність результатів і висновків дисертаційного дослідження.

Науковий результат дисертаційного дослідження сформульовано у висновках до розділів і загальних висновках до дисертації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в шести наукових публікаціях, у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, а також шістнадцяти тез доповідей, що були оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Тож, наукові положення, висновки і рекомендації Арапіна Ю. М. базуються на досягненнях науки у сфері фінансового та адміністративного права, мають високий ступінь обґрунтованості та є достовірними.

Наукова новизна результатів дослідження та повнота їх викладення в опублікованих працях. Ознайомлення із науковим дослідженням Арапіна Ю. М. дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачем на захист, мають відповідний високий ступінь наукової новизни. Дисертаційне дослідження має обґрунтовані та достовірні наукові висновки, які доповнюють існуючі позиції науковців, або по-новому надають вирішення існуючих питань у сфері публічного адміністрування ринку зерна. Елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Так, розроблене авторське визначення терміна «публічне адміністрування ринку зерна в Україні» – це врегульована нормами публічного права цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка здійснюється, застосовуючи адміністративно-правові та організаційно-економічні інструменти, і спрямована на формування, функціонування та розвиток ринку зерна, забезпечення продовольчої безпеки держави, захист публічних приватних інтересів учасників ринку, дотримання вимог якості та безпеки зернової продукції, стабільність і прозорість зернових товаропотоків в умовах побудови економіки ринкового типу.

На переконання автора до суб'єктів, які входять до системи органів публічного адміністрування ринку зерна в Україні, відносяться: 1) органи державної

влади загальної та спеціальної компетенції, які забезпечують відповідно до наданих повноважень формування та реалізацію аграрної політики в країні, нормативно-правове регулювання, контроль і нагляд, а також координацію діяльності суб'єктів зернового ринку; 2) органи місцевого самоврядування, які забезпечують на місцевому рівні в межах, визначених чинним законодавством, реалізацію державної продовольчої політики щодо створення належних організаційно-правових та фінансово-забезпечувальних умов для функціонування суб'єктів ринку зерна. Автор також підкреслює, що їхні повноваження мають як допоміжний так і координаційний характер.

Спираючись на здобутки вітчизняних вчених та науковців, а також проаналізувавши їх підходи до розуміння механізму публічного адміністрування, автор дійшов логічного висновку, що основними складовими механізму публічного адміністрування є адміністративні методи впливу держави на ринок зерна, зміст яких полягає у дії імперативних управлінських засобів, що застосовують уповноважені органи публічної влади в межах, визначеної законом компетенції, шляхом прийняття обов'язкових рішень, здійснення контролю, нагляду та застосування заходів адміністративного примусу. До основних адміністративних методів впливу держави на ринок зерна автором віднесено: контрольно-наглядовий; нормативно-регуляторний; дозвольно-реєстраційний; адміністративно-примусовий; адміністративно-процедурний.

Автором доведено, що зміст механізму публічного адміністрування ринку зерна в Україні полягає у досягненні стратегічних цілей державної аграрної політики, зокрема забезпечення стабільності внутрішнього ринку, розвитку експорту та захисту прав суб'єктів зернового ринку. Механізм публічного адміністрування ринку зерна в Україні є комплексною системою інституційних, нормативно-правових, функціональних, інструментальних та процедурних елементів, що у своїй сукупності забезпечують ефективний державний вплив на зерновий ринок та реалізацію публічних інтересів у цій сфері.

Тож, до наукової новизни автора, що відслідковується в роботі є підготовлений проєкт Закону України «Про державну підтримку ринку зерна та

його інтеграцію до країн-членів Європейського Союзу». Зокрема до проєкту Закону України включені такі розділи як: державна політика та стратегічне планування; суб'єкти ринку зерна; державна підтримка виробників зерна; державна підтримка зберігання та переробки зерна; державне регулювання обігу зерна на внутрішньому ринку; експорт та імпорт зерна; інтеграція ринку зерна України до ЄС; якість, безпечність та сертифікація зерна; інформаційне забезпечення та цифровізація ринку зерна; наукове, інноваційне та кадрове забезпечення ринку зерна; фінансове забезпечення та контроль у сфері ринку зерна; державний нагляд, контроль та відповідальність.

У дослідженні Арапіна Ю. М. як наукову новизну також сформульовано пропозиції щодо напрямів оптимізації публічного адміністрування ринку зерна в Україні, а саме: удосконалення нормативно-правової бази; створення єдиної електронної системи обліку та моніторингу зерна; дерегулювання та спрощення адміністративних процедур; підвищення прозорості та зменшення корупційних ризиків; забезпечення стабільності та передбачуваності регуляторної політики; розвиток інфраструктури та логістики; підтримка малих та середніх агровиробників; інституційна реформа органів зернового ринку.

Досліджуючи зміст поняття «публічне адміністрування ринку зерна» автор визначає шляхи удосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні, а саме: формування стабільного та сприятливого нормативно-правового поля; формування системи державного регулювання та дієвої підтримки виробництва зернових культур через механізми виваженої цінової політики; розвиток агрострахування, сприятливої фіскальної, митної, кредитної, інвестиційної політики; стимулювання інноваційних технологій для вирощування зернових культур; забезпечення розвитку біржового ринку та ринків капіталу; сприяння розвитку виробничої, ринкової та допоміжної інфраструктури ринку зерна; розвиток інформаційного забезпечення суб'єктів ринку зерна на основі цифровізації всіх процесів, впровадження системи електронної комерції та е-логістики; удосконалення ланцюгів товарного транзиту зернових; забезпечення оптимального

співвідношення вирощування продовольчого та фуражного зерна; зональна спеціалізація та концентрація зернового виробництва.

Автор дисертаційної роботи до напрямів підвищення ефективності публічного адміністрування ринку зерна в Україні, відносить: зростання рівня конкурентоспроможності та підвищення якості вітчизняного зерна; широкий розвиток та активне впровадження принципів зернової логістики; активізація України в міжнародних зернових організаціях; забезпечення моніторингу, прогнозованості та прозорості.

Автор визначає, що до узагальнених основних форм взаємодії державних органів у сфері публічного адміністрування ринку зерна в Україні, варто відносити: спільний аналіз стану ринку зерна; обмін інформацією між органами публічної влади щодо ринку зерна; планування та реалізація спільних заходів на ринку зерна; проведення навчань, інструктажів щодо ринку зерна; обмін позитивним досвідом профілактики правопорушень на ринку зерна.

З огляду опублікованих праць автора дисертаційного дослідження, а саме таких як: «Публічне адміністрування сільськогосподарської продукції в Україні – питання національної безпеки»; «Характеристика системи суб'єктів ринку зерна в Україні та правове регулювання їх діяльності»; «Ретроспектива виникнення і розвитку ринку зерна в Україні»; «Адміністративно-правове регулювання ринку зерна в Україні та заходи щодо його удосконалення»; «Організаційні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні», «Підвищення ефективності публічного адміністрування ринку зерна як напрям забезпечення продовольчої безпеки країни», а також результатів апробації матеріалів дисертації на вітчизняних та зарубіжних конференціях і круглих столах (16 заходів), можна впевнено стверджувати про повноту викладення результатів дослідження в опублікованих працях.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що дисертаційна робота Арапіна Ю. М. виконана на високому науковому рівні містить нові науково-обґрунтовані результати проведених наукових пошуків, що мають істотне значення для фінансового та адміністративного права.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення отриманих результатів дослідження підтверджується їх комплексним і різнобічним впровадженням у наукову, освітню та правозастосовну діяльність провідних державних інституцій. Зокрема, науково-теоретичні напрацювання автора інтегровано в освітній процес Національної академії внутрішніх справ для підготовки навчально-методичних матеріалів із дисциплін «Фінансове право», «Податкове право» та «Концептуальні проблеми фінансового права України» (акт від 28.01.2026 № 19-ОП), а також безпосередньо у наукову діяльність установи для розробки монографій, посібників та обґрунтування проєктів нормативно-правових актів (акт від 30.01.2026 № 20-НД). Прикладний характер роботи засвідчено її застосуванням у практичній діяльності Бюро економічної безпеки України в частині оцінювання ризиків на ринку зерна як елементу економічної безпеки та підвищення кваліфікації працівників у системі службової підготовки (акт від 24.01.2026). Вагомий внесок автора в оптимізацію управлінських процесів відображено в діяльності Міністерства юстиції України (довідка від 23.02.2026 № 24384/7.3.4/33-26), де результати дослідження використано для вдосконалення процедур державної реєстрації прав на зернові склади, напрацювання антикорупційних та євроінтеграційних механізмів правової експертизи зернової логістики, цифровізації реєстрів електронних торгів у межах концепції «публічних сервісів», а також для впровадження правового моніторингу ефективності експортного регулювання. Крім того, практичну цінність мають запропонована модель досудового врегулювання спорів за участю зернових асоціацій, удосконалені підходи до гармонізації вітчизняного законодавства із правом ЄС у сфері простежуваності та захисту прав споживачів, а також модернізація нормативно-правової бази обігу зернових культур і посилення захисту прав суб'єктів ринку.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційна робота Арапіна Юрія Миколайовича є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, що містить науково обґрунтовані висновки та рекомендації, які виносяться на публічний захист. У дослідженні повністю дотримано норми законодавства про авторське право і суміжні права, а також

надано абсолютно достовірну інформацію про результати наукової діяльності, джерела інформації та використані методики. У роботі відсутні будь-які порушення академічної доброчесності чи привласнення чужих ідей, результатів і слів без належного цитування, що підтверджується відповідними посиланнями на джерела та Довідкою НАВС за результатами перевірки на наявність або відсутність запозичень. Загальне оформлення дисертаційного дослідження «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні» повною мірою відповідає всім встановленим вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи зміст, наукову новизну та прикладну цінність дисертаційного дослідження в цілому, а також визнаючи вагомий внесок автора у розробку обраної проблематики, вважаємо за необхідне висловити низку дискусійних моментів, побажань і конструктивних зауважень. Їх формулювання зумовлене насамперед прагненням детальніше окреслити перспективні вектори наукового пошуку, а аналіз та врахування висловлених міркувань у подальшій дослідницькій діяльності дисертанта дозволить глибше розкрити складні організаційно-правові аспекти модернізації вітчизняного аграрного сектору. Сформульовані нижче позиції мають на меті оптимізацію окремих теоретичних положень і практичних рекомендацій та зводяться до таких положень:

1. У підрозділі 2.2. автор зауважує, що норми фінансового права регламентують діяльність органів державного фінансового контролю щодо перевірки законності та ефективності використання бюджетних коштів на ринку зерна. У зв'язку з чим викликає питання, які саме норми фінансового права регламентують діяльність органів державного фінансового контролю?

2. У підрозділі 2.2. автор наголошує, що під суб'єктами публічного адміністрування традиційно визнають носіїв публічно-владних повноважень, які здійснюють управлінську діяльність у публічних інтересах на підставі та на виконання норм законодавства. Проте автор не конкретизує кого саме він відносить до суб'єктів публічного адміністрування. Хотілось би почути більш розлогу позицію автора з цього питання.

3. Досліджуючи питання правового регулювання діяльності суб'єктів ринку зерна в Україні, автор вказує, що нині є базові нормативно-правові акти, які регламентують діяльність суб'єктів ринку зерна. Разом з тим, нині в Україні існують відповідні стандарти які застосовують до зерна та зернових культур. Питання: які це стандарти, на що вони скеровані та хто забезпечує їх встановлення та контроль за їх дотриманням?

4. У підрозділі 3.1. автор акцентує увагу на загальнотеоретичних напрямках вдосконалення публічного адміністрування. Проте не розкриває змісту цих напрямів. У зв'язку з чим, під час публічного захисту дисертації бажано б було почути позицію автора в цього приводу.

5. І наостанок, ключове питання: як воєнний стан та повномасштабна агресія РФ вплинули на систему публічного адміністрування ринку зерна в Україні?

Висловлені зауваження та побажання мають переважно дискусійний характер, виступають підґрунтям для подальшої наукової полеміки і жодним чином не знижують загальну високу позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони більшою мірою вказують на багатоаспектність, масштабність та об'єктивну складність обраної автором теми, яка перебуває на стику публічного управління та правового регулювання стратегічних секторів економіки. Комплексний аналіз дисертації засвідчує, що вона є повністю самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, яке відзначається беззаперечною актуальністю, належним теоретичним рівнем та глибокою обізнаністю автора щодо реальних практичних і правових проблем у сфері публічного адміністрування ринку зерна в Україні. Сформульовані у роботі висновки, положення та рекомендації мають вагоме науково-теоретичне і прикладне значення, пропонуючи дієві інструменти для вдосконалення адміністративного законодавства та підвищення ефективності діяльності органів державної влади.

Загальний висновок. На підставі комплексного аналізу констатуємо, що дисертаційна робота Арапіна Юрія Миколайовича на тему «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні» є повністю завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові, науково

обґрунтовані та практично цінні результати, що у своїй сукупності вирішують важливі завдання в галузі фінансового права та публічного управління. Високий ступінь актуальності обраної теми, належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, а також новизна та повнота їх викладу в опублікованих працях автора повністю відповідають усім критеріям Міністерства освіти і науки України. Дисертаційне дослідження повною мірою відповідає паспортній специфіці та суті спеціальності 081 «Право», а також нормативним вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. З огляду на зазначене, її автор – Арапін Юрій Миколайович – на підставі успішного прилюдного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент
завідувач кафедри
адміністративної діяльності ННІ № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Олена ДЖАФАРОВА